

## Ma'naviy va moddiy hayot tushunchalarining bir -biri bilan uzviy bog'liqligi.

Chorshanbiyeva Maftuna Jumanazar qizi

Termiz davlat pedagogika instituti "Tarix" fakulteti "Milliy g'oya,  
ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 1- bosqich talabasi

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ma'naviy hayotning inson hayotida tutgan o'rni va ahamiyati, moddiy hayotning ma'naviy hayot bilan qanchalik bog'liq ekanligi, ma'naviy va moddiy hayotning uzviyligiga putur yetganda kelib chiqadigan salbiy holatlar haqida fikr yuritiladi. Shuningdek ushbu maqola orqali buyuk insonlarning bu boradagi qarashlari ham aks etadi.

**Kalit so'zlar:** ma'naviy hayot, ma'naviyat masalasi, moddiy boyliklar, materialistlar, idealistlar, yuksak ma'naviy hislatlar

Bugungi globallashtirilgan jamiyatda inson ma'naviyati yuqori o'rinni egallab bormoqda. Chunki inson ma'naviyati doim yuqori o'rinda baholangan. O'zi ma'naviyat tushunchasiga to'xtalsak, ma'naviyat - bu bizning turli xil ma'rifiy, diniy, axloqiy qarashlarimizning jamlanmasidir. Ma'naviyat tushunchasi faqat shu izhlar bilan cheklanibgina qolmay, juda keng qamrovli tushunchadir. Inson hayoti davomida ma'naviy va moddiy boyliklarga ehtiyoj sezadi. O'sha ehtiyojlarni qondirishga bo'lgan harakatlar natijasida inson komillik sari boradi.

Ma'naviy hayot - insonning ma'naviy jihatdan yuksalishi, o'sishidir. Ma'naviy hayot o'z navbatida moddiy hayot bilan chambarchas bog'liqdir. Qadimdan olimlar moddiy va ma'naviyatning bir -biridan ustun ekanligi, qay birining birlamchi tushuncha ekanligi haqida fikrlar yuritganlar. Ular qay birini asosiy o'ringa qo'yishga qarab ikki guruhga bo'lingan. Bular idealistlar va materialistlar. Idealistlar jamiyat rivojida ruhiy va moddiy bo'lmagan omillarni ustuvor deb bilishgan bo'lsa, materialistlar esa moddiy omillarni asosiy o'ringa qo'yishgan. Lekin inson hayotida moddiy va ma'naviy boyliklar bir butunlikni tashkil etadi. Ularning birini biridan ustun qo'yish esa bir yoqlaman qarash bo'lib qoladi. Ma'naviy va moddiy hayotning o'zaro uzviyligi haqida ko'plab sharq va g'arb olimlari o'z qarashlarini o'zlarining hikmatli so'zlarida, kitoblarida, o'z ta'limotlarida aks ettirishga. Bunday olimlar qatoriga Platon va xitoy donishmandi Konfutsiy larni keltirishimiz mumkin. Masalan, Konfutsiy o'zining konfutsiylik ta'limotida ma'naviy hayotni rivojlantirishni targ'ib qilib, ta'limotida odob qoidalari, axloqiy fazilatlar, insonparvarlik alohida o'rin egallaydi. Yunon faylasufi Suqrot ham ma'naviy boyliklarni moddiy boyliklardan ustun



qo‘yganligini uning hikmatli so‘zlarida ham ko‘rishimiz mumkin. Dunyoda globallashuv jarayoni ketar ekan insonlarning ham ma‘naviy, ham moddiy boyliklarga ehtiyoji ortib bormoqda. Ularning har ikkisi bir shaxs uchun bir butunlikni hosil qilishi lozim. Bu so‘zlarning isboti o‘laroq birinchi prezidentimiz Islom Karimovning “Insonga xos orzu- intilishlarni ro‘yobga chiqarish, uning ongli, hayot kechirishi uchun zarur bo‘lgan moddiy va ma‘naviy olamni bamisoli parvoz qilayotgan qushning ikki qanotiga qiyoslasak o‘ylaymanki, o‘rinli bo‘ladi”[1:65] - degan so‘zlarini keltirishimiz mumkin. Haqiqatdan ham, bitta qanot bilan qush ucha olmaganidek, inson ham ma'naviyatsiz, yo moddiy hayotsiz kamolotga erisha olmaydi. Chunki inson ikkala jabhada ham birday yutuqlarga erishib, harakat qilmas ekan u yuksaklik sari bora olmaydi. Buni nafaqat shaxs misolida, davlat misolida ham ko‘rishimiz mumkin. Masalan: iqtisodsiz siyosatning bo‘la olmasligi, jamiyat ma‘nan rivojlanmas ekan munosib o‘rinlarni egallay olmasligi. Shuning uchun ham mustaqillikka erishganimizdan so‘ng va hozir ham moddiy va ma‘naviy sohada olib borilayotgan islohotlar bir zaylda olib borilib, hech biri e‘tibordan chetda qoldirilmayabdi. Chunki inson moddiy va ma‘naviy rivojlanishning tarixini idrok etsa, moddiy ham ma‘naviy olamini yuksaltirib, kengaytirib borish haqida jon kuydursagina o‘z milliy qadriyatlarini, o‘zligini anglaydi, o‘zligini, milliy qadriyatlarini anglamagan insonlar esa bugungi globallashgan jamiyatda turli xil yot g‘oyalar ta‘siriga tushib qoladi. Yana shuni ham aytib o‘tish joizki, moddiy boyliklarimiz ko‘p bo‘lsa -yu, ma‘nan qashshoq bo‘lar ekanmiz, bizda hech qachon yuksalish bo‘lmaydi. Qancha boylik to‘plasak ham, ularni ma‘rifat yo‘liga ma‘naviyat bilan sarf qilishimiz kerak. Bu borada rus savdogari Pavel Tretyakovning ham bir so‘zlari bor : “Biz moddiy boyliklarga halol yo‘l bilan erishib, uni yuksak ma‘naviyat bilan sarflashimiz kerak”. Bu insonning o‘zlari ham hayotida shu so‘zlarga amal qiladilar va to‘plagan mablag'larini hayriya ishlariga sarflaydilar. Bundan tashqari tarixdan ham ma'lumki, yuksak ma‘naviyatli insonlar hokimiyat boshqaruviga kelganlarida ham o‘z boyliklarini ezgu ishlarga sarflaganlar. Bunday insonlarga misol qilib, Amir Temur, Alisher Navoiy va Ulug‘bek kabi buyuk bobokalonimizni aytishimiz mumkin. Ular o‘z davrlarida o‘zlarining mablag'laridan hayriya ishlarini, obodonlashtirish, bunyodkorlik ishlarini olib borishgan. G‘azal mulkning sultoni bo‘lgan Alisher Navoiy o‘ do‘sti Husayn Boyqaro bilan davlat ishlarini boshqarganda adolat tamoyillariga asoslangan. Alisher Navoiy shunchalik saxiy bir inson bo‘ladilarki, o‘z mablag'laridan ma‘rifat maskanlarini qurdiradilar va hamma insonlarga yordam berishga harakat qiladilar. Bu gaplarimizning isboti sifatida Mirzo Muhammad Haydarning “Tarixi Rashidiy” risolasida keltirilgan quyidagi so‘zlarni keltirishimiz mumkin : “Alisherbekning har yilgi daromadi o‘n sakkiz ming



“shoxruhiya” dinorni tashkil qilib, bu mablag'larning barchasini hayriya ishlar evaziga sarf qilgan”[3:16-23]. Navoiy bobomizning bunday saxovatli ishlari o‘sha davrda ham, hozir ham yuksak baholanadi. Zero, bugungi kunda qancha moddiy boylik to‘plasa ham, ma‘nan o‘zligicha qolib ketayotgan insonlar ham kam emas.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, moddiy va ma‘naviyat barkamolligidir. Ya‘ni ikkalasi qachon bir insonda jam bo‘lsa, barkamol shaxs shakllanadi. Agar birining o‘rnida bo‘shliq bo‘ladigan bo‘lsa, u insonni oqsoq insonga qiyoslasak mubolag‘a bo‘lmaydi. Chunki unga doim o‘sha oqsoqligi, ya‘ni kamchiligi pand beraveradi. Yuksak ma‘naviyatli yoshlar mamlakatimiz taraqqiyotining poydevori. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek : “Kimki ma‘naviyat masalasi- bu faqat Ma‘naviyat va ma‘rifat markazlari yoki tegishli idoralar ishi deb o‘ylasa, xato qiladi”. Chunki xalqni, jamiyatni, yoshlarni ma‘naviyatli qilish barchamizning burchimizdir. Xalqimizning bir maqoli ham bor : “Bir bolaga yetti mahalla ota-ona”. Ya‘ni bir bolaning ma‘naviyatli, komil inson bo‘lib voyaga yetishida yetti mahallaning xizmati bor, hech kim bularga befarq bo‘lmasligi kerak. Zero, bugungi axborotlashgan jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalyotgan g‘oyalarning aksariyati yoshlar ma‘naviyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, milliy qadriyatlariga putur yetkazmoqda. Jamiyat hayotida oilaga e‘tiborsizlik, oilaviy ajrimlar, mehnatga, oilaga yengil qarash, faqat o‘zini o‘ylash kabi salbiy holatlarni keltirib chiqarmoqda. Shu kabi holatlarning oldini olish maqsadida yurtimizda yoshlar bo‘sh vaqtlarini samarali o‘tkazishlari uchun kitobxonlik tanlovlari, sport musobaqalari tashkil etildi. Yoshlarni hunarli qilish maqsadida kasb-hunar maktablari tashkil etildi. Bundan ko‘zlangan maqsad esa yoshlarning o‘zlarining hunarlari orqali o‘zlarini o‘zlari moddiy ta‘minlay olishlarini yo‘lga qo‘yishdir. Aslida olib borilayotgan barcha islohotlar biz yoshlar uchun ekan, biz bu imkoniyatlardan unumli foydalanib, mustaqil O‘zbekistonimizning barkamol avlodlari, mustahkam poydevorlari bo‘lishimiz kerak.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar :**

1. Islom Karimovning " Yuksak ma‘naviyat - yengilmas kuch" asari 65-70-betlar
2. M. Qarshiboyev, R .Qo‘chqorov, O. Musurmonova 9-sinf "Milliy istiqloq g‘oyasi, ma‘naviyat asoslari". 98-104 -betlar
3. Vaxob Rahmonov, Yanglish Egamova " Tarixi Rashidiy va uning mualliflari haqida" 16-23-betlar
4. Konfutsiy "Hikmatlar" ruschadan Komiljon va Oybek Jo‘rayevlar tarjimasida 5-6-7-betlar. 2010-yil
5. Muhammadjon Qurbonov "Bizni birlashtirgan g‘oya" 2016 y. 38-39-betlar.

